

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Rožman G.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Andrej Saje

dr. kanonskega prava, docent pri Katedri za cerkveno pravo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-naslov: andrej.saje@teof.uni-lj.si

GREGORIJ ROŽMAN IN NJEGOV PRISPEVEK K RAZVOJU CERKVENEGA PRAVA IN TEOLOŠKE FAKULTETE V LJUBLJANI²⁷¹

1 UVOD

Gregorij Rožman je javnosti poznan predvsem kot ljubljanski škof pred in med drugo svetovno vojno (1930–1945/59), še posebej odmeven pa je bil njegov odhod iz škofije ob koncu II. svetovne vojne, ko se je pred komunistično oblastjo prek rodne avstrijske Koroške in Švice umaknil v Združene države Amerike, kjer je leta 1959 tudi končal svojo zemeljsko pot.²⁷² O njem je manj znano, da se je poleg osnovnega teološkega študija dodatno specializiral na področju moralne teologije in cerkvenega prava in bil predavatelj teh med seboj tesno povezanih ved, najprej v Celovcu in na Plešivcu ter pozneje, od leta 1920 pa do prevzema službe ljubljanskega škofa leta 1930 na Teološki fakulteti v Ljubljani. Njegova življenjska pot v najširšem pomenu besede je bila izčrpno predstavljena na Rožmanovem simpoziju v Rimu, ki je v organizaciji *Slovenske teološke akademije* potekal leta 2000 v zavodu *Slovenik*. V zborniku je izšel tudi članek prof. dr. Metoda Benedika OFMCap z naslovom *Gregorij Rožman – profesor prava*.²⁷³ Avtor v njem poglobljeno predstavi njegovo znanstveno in strokovno dejavnost, ki je razvidna iz objavljenih člankov, predvsem v *Bogoslovnem vestniku* in v reviji *Čas*.

²⁷¹ Članek je nastal v sklopu raziskovalnega programa P6-0262 Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

²⁷² Prim. Nadškofijski arhiv Ljubljana (dalje: NŠAL), Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osebni dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa; Jakob Kolarič, Škof Rožman. Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa, I. del, Celovec 1967 (dalje: Kolarič, Škof Rožman).

²⁷³ Metod Benedik, Gregorij Rožman – profesor prava, v: *Rožmanov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2001, str. 23–38 (dalje: Benedik, Gregorij Rožman).

V našem prispevku bomo, upoštevajoč dosedanje raziskave o Rožmanu, osvetlili njegovo študijsko pot, ki ga je pripeljala do predavateljskega mesta na Teološki fakulteti novoustanovljene ljubljanske univerze. V nadaljevanju bomo v luči t. i. Pij-Benediktovega²⁷⁴ *Zakonika cerkvenega prava* (ZCP/17) ovrednotili njegovo delo pod vidikom prispevka k razvoju pravne znanosti in uveljavitvi Teološke fakultete znotraj Univerze v Ljubljani. Čas nastopa Rožmana kot profesorja v Ljubljani praktično sovpada z izidom omenjenega *zakonika* v letu 1917, ki je posebej pomemben zaradi dejstva, da gre za prvi primer v zgodovini, ko je Cerkev svoje zakone izdala v enotni knjigi v obliki *zakonika*. Drugi pomemben mejnik, ki sovpada z Rožmanovimi začetki profesorske dejavnosti, je ustanovitev Univerze v Ljubljani leta 1919, v okviru katere je bila med ustanovnimi članicami tudi Teološka fakulteta. Leto po ustanovitvi univerze Rožman nastopi na tej fakulteti kot honorarni predavatelj. Kot pomembno okoliščino, sočasno z omenjenimi dejstvi, je potrebno omeniti prvo svetovno vojno (1914–1918), ki je imela za Cerkev in njene izobraževalne in znanstvene ustanove vrsto posledic. Rožman je začel profesorsko pot prav v času vojne, zaradi katere so morali celovško bogoslovje, kjer je začel predavati, preseliti na Plešivec. Iz tistega časa o Rožmanovih znanstvenih ali strokovnih objavah, razen dveh izjem, ni sledu, objavljati pa je začel po koncu vojne oz. ko je začel predavati v Ljubljani. Pri razpravi se opiramo na arhivsko gradivo Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, arhiva Teološke fakultete, na Rožmanove objave ter na druge dostopne vire in literaturo.

2 ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE KODIFIKACIJE CERKVENEGA PRAVA

Čas, ko je Rožman začel profesorsko, znanstveno in strokovno kariero na področju cerkvenega prava, sovpada z objavo ZCP/17,²⁷⁵ ki je stopil v veljavo 19. maja 1918. Predzgodovina kodifikacije cerkvenih zakonov in razjasnitev namena zakonodajalca nam bosta pomagala bolje razumeti Rožmanovo pravniško pot in obravnavo vsebin, ki so razvidne iz objav v strokovnih, znanstvenih in poljudnih člankih. Njegova dela so prispevala k razvoju stroke in uveljavitvi cerkvenega prava kot samostojne vede na Teološki fakulteti v Ljubljani od njene ustanovitve dalje.

Pot, ki je pripeljala do objave prvega *zakonika*, je bila dolga in zapletena. Cerkev je začela sistematično zbirati in urejati zakone postopoma v visokem srednjem veku, vendar pa ideja o izdaji cerkvenih zakonov v obliki *zakonika* ne

²⁷⁴ Odločitev za nov zakonik je sprejel papež Pij X. leta 1904, po njegovi smrti pa je priprave na izdajo nadaljeval njegov naslednik Benedikt XV.

²⁷⁵ Benedikt XV., bula *Providentissima Mater Ecclesiae*, 17. 5. 1917, v: http://w2.vatican.va/content/benedict-xv/it/bulls/documents/hf_ben-xv_bulls_19170527_providentissima-mater.html (pridobljeno 20. januar 2019).

izhaja najprej iz potrebe same. Cerkevni zakonodajalec se je pri pripravi zakonika zgledoval po modernih liberalnih državah, ki so zakone že izdale v obliki zakonika. S tem je bila civilni oblasti dana trdnejša podlaga za utrjevanje moči. Enoten zakonik prinaša večjo pravno jasnost in preglednost, s čimer je imela oblast nad ljudmi tudi večjo in učinkovitejšo kontrolo. Proces moderne kodifikacije se začne z objavo pruskega zakonika leta 1794, sledijo mu Napoleonov zakonik 1804, avstrijski zakonik 1811, italijanski 1865, nemški 1900 in švicarski zakonik leta 1907.²⁷⁶

Za razvoj cerkveno-pravnih zbirk je ključna Gregorijanska reforma. Od tega časa dalje se začnejo poskusi zbiranja pravnih virov, kot so npr. odloki koncilov in papeških dekretalov, ter njihova sistematizacija in preglednejša ureditev. Pravna zbirka *Concordia discordantium canonum* meniha Graziana, ki uredi in sistematizira vse do tedaj pomembne tako cerkvene kot civilne pravne vire, je izšla okrog leta 1140.²⁷⁷ Slednja pospeši razvoj pravne znanosti in ustanovitev prvih fakultet za cerkveno pravo (Bologna, Pariz, Salamanca). Cerkevno pravo s tem postane samostojna veda. Grazianov dekret kot zasebna zbirka in učbenik pospeši študij prava in hkrati spodbudi zakonodajalca k sistematizaciji cerkvenih zakonov in njihovi objavi.²⁷⁸ Prve uradne zbirke, ki so izšle z naročilom ali odobritvijo rimskih papežev, so: *Liber decretalium* Gregorja IX. (1234), *Liber sextus* Bonifacija VIII. (1298) in *Clementine* papeža Klemenca V. (1317). Koncil v Baslu (1431–1438) je trem zbirkam dal skupni naslov *Corpus Iuris Canonici*, pri čemer je navdih za takšno poimenovanje prišel od zakonika cesarja Justinijana (*Corpus Iuris Civilis*). Zbirki *Corpus Iuris Canonici* sta bili pozneje poleg Grazianovega dekreta priključeni še dve neuradni zbirki *Extravagantes Ioannis XXIII* in *Extravagantes communes*. Papež Gregor XIII. objavi dopolnjeno zbirko 1. 7. 1580 z bulo *Cum pro munere*.²⁷⁹ Pravna zbirka *Corpus Iuris Canonici* z omenjenimi šestimi knjigami postane vse do objave ZCP/17 temeljni pravni vir, čeprav so predlogi za prenovo in sistematizacijo cerkvenih zakonov začeli prihajati že sredi 19. stoletja. Na prvem Vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru (1869–1870) so nekateri škofje predlagali, da se zaradi družbenih sprememb in

²⁷⁶ Francesco Romano, *Il primo Codice di diritto Canonico a cento anni dalla sua promulgazione*. 1. 5. 1917. <http://www.ilmantellodel-lagiustizia.it/maggio-2017/il-primo-codice-di-diritto-canonico-a-cento-anni-dalla-sua-promulgazione> (pridobljeno: 5. januar 2019) (dalje: Romano, *Il primo Codice*).

²⁷⁷ Péter Erdő, *Storia della scienza del Diritto Canonico*, Roma 1999, str. 37–40.

²⁷⁸ »Il rapido sviluppo della scienza giuridica nella chiesa verso la meta del secolo XII [...] non può essere compreso completamente se non come parte del processo generale dei secoli XI e XII. Tale processo intellettuale consisteva in una visione razionale del mondo, in una rivalutazione accelerata della nuova conoscenza scientifica. In tale processo hanno partecipato sia la teologia scolastica che la scienza delle leggi dei glossatori [...]. La canonistica che cominciava a fiorire con l'elaborazione scientifica del decreto, nei primi tempi era coltivata come parte della teologia, ed ha acquistato autonomia scientifica, emancipandosi dalla teologia, proprio con la crescente utilizzazione delle fonti di diritto civile giustiniano negli ultimi decenni del secolo XII.« V: Péter Erdő, *Storia della scienza del Diritto Canonico*, str. 37.

²⁷⁹ Prim. Libero Gerosa, *Diritto canonico. Fonti e metodo*, Milano 1996, str. 27. Za zadnjo znanstveno kritično izdajo dela *Corpus Iuris Canonici* je poskrbel Emil Albert Friedberg, izšla je v Leipzigu 1879/81, ponatis istega dela pa je bil v Gradcu leta 1955.

poenotenja ter poenostavitve zakonskih uredb po zgledu civilnih družbenih ureditev reformira tudi cerkveno pravo. Predlagatelji so izrazili željo, da se pripravi zakonik po vzoru modernih držav.²⁸⁰

H kodifikaciji cerkvene zakonodaje je pomembno prispevala nemška teološko apologetska šola iz Würzburga, ki je proti absolutistični državi zagovarjala splošno teorijo prava, po kateri ima Cerkev znotraj sebe avtonomijo in je od države neodvisna. V tem smislu se začne v Nemčiji in Rimu uveljavljati študijska smer t. i. cerkveno javno pravo (*Ius publicum Ecclesiasticum*), ki Cerkev vidi kot popolno družbo (*societas perfecta*). Po razlagi omenjene teorije ima Cerkev poleg ciljev tudi vsa potrebna sredstva, ki jih lahko na podlagi teorije o naravnem pravu in edina med krščanskimi skupnostmi tudi v polnosti doseže.²⁸¹

Pri uveljavitvi te teorije ima v rimski šoli pomembno mesto kardinal Giovanni Soglia, ki je leta 1850 izdal knjigo *Institutiones Iuris Publici Ecclesiastici*.²⁸² Od tega obdobja dalje postane teorija o Cerkvi kot popolni družbi tudi uradna doktrina Cerkve,²⁸³ omenjeno učenje pa je ostalo prevladujoče vse do prehoda v dvajseto stoletje, ki se je nadaljevalo tudi po izdaji ZCP/17.

Dejstvo utrjevanja moči Cerkve navzven zaznamo iz same vsebine apostolske konstitucije *Providentissima Mater Ecclesia*, s katero je bil zakonik razglašen. V obdobju priprav na izdajo ZCP/17, ki so se začele leta 1904, v Cerkvi prevladuje težnja po jasnosti norm, izpostavljena je avtoriteta vrhovne oblasti, to je rimskega papeža, prenovljeno pravo pa naj bi ponudilo ustrezne odgovore in podlago za rešitev praktičnih in predvsem pastoralnih vprašanj. To miselno ozadje in omenjeni prevladujoči nauk Cerkve sta zaznamovala tudi Rožmanovo študijsko pot in, kakor bomo razbrali iz študija njegovih del, tudi njegove miselne vzorce, izbiro tem za pisanje ter pristope k reševanju konkretnih študijskih izzivov in pastoralnih vprašanj.

3 ZNAČILNOSTI ZAKONIKA CERKVENEGA PRAVA IZ LETA 1917

Pij-Benediktov zakonik, ki je nastal pod budnim očesom pravnika kardinala Pietra Gasparrija, je veljal le za Katoliško Cerkev latinskega obreda, za vzhodne Katoliške Cerkve pa samo v toliko, kar jih izrecno zadeva po naravi

²⁸⁰ Romano, *Il primo Codice*, str. 2.

²⁸¹ Prim. Ombretta Fumagalli Carulli, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*. Milano 2007, str. 27; G. Müller, *Il concetto della Chiesa come »Societas perfecta«* in S. Tommaso d'Aquino e l'idea moderna della sovranità, v: *Rivista Internazionale di Scienze Sociali e Discipline Ausiliarie*, 97 (1923), str. 193–204.

²⁸² Prim. Geraldina Boni, *Il cardinale Giovanni Soglia Ceroni e lo jus publicum ecclesiasticum*, http://www.historiaetius.eu/uploads/5/9/4/8/5948821/boni_8.pdf (pridobljeno: 10. februar 2019).

²⁸³ »La perfezione giuridica della Chiesa si fonda su Gesù che l'ha voluta nella sua realtà visibile come *societas inequalis*, società gerarchica, in cui il primato di Pietro non è solo di onore, ma di piena giurisdizione a lui direttamente affidato e a suoi successori nell'ufficio petrino.« V: Romano, *Il primo Codice*, str. 2.

stvari (kan. 1).²⁸⁴ Zanj je značilna sistematična ureditev zakonov in njihovo poenotenje, pri čemer se je zakonodajalec pri razdelitvi tematike zgledoval po že znanih civilnih zakonikih. Namen zakonodajalca je bil preseči množico nepotrebnih, zastarelih in nepreglednih pravnih virov, kar je uspelo le deloma. Predhodni pravni red je bil namreč v večji meri povzet v zakonik in ni bil odpravljen, razen, kar mu izrecno nasprotuje (kan. 6). Če ni določeno drugače, zakonik ne obravnava liturgičnih uredb (kan. 2), prav tako ostajajo v veljavi sporazumi Svetega sedeža s posameznimi državami (kan. 3) in se glede tega zakonodajalec ne opredeljuje. Pridobljene pravice pravnih in fizičnih oseb se načeloma ne ukinjajo (kan. 4), praviloma pa so prenehali veljati do tedaj veljavni običaji, če niso bili izrecno sprejeti. Nekatere med njimi se lahko tolerira na podlagi sodbe pristojne oblasti, v kolikor so slednji stoletni ali tako stari, da zanje glede izvora ni podatkov (kan. 5). Kanoni, ki se le deloma ujemajo s starim pravom, se morajo v tem delu interpretirati v skladu s starim pravom, sicer pa v smislu samega besedila zakonskega predpisa (kan. 6). Pri tem je potrebno upoštevati namen zakonodajalca in nauk cerkvenega učiteljstva ter mnenje uveljavljenih avtorjev. Vse kazni, tudi disciplinske, ki v zakoniku niso opredeljene, so odpravljene. Zakonik ima med 2414 kanoni 854 novih predpisov, kjer pa viri, na podlagi katerih so nastali, niso omenjeni.²⁸⁵ Zakonodajalec se je pri razdelitvi materije zgledoval predvsem po pravni zbirki cesarja Justinijana *Institutiones*, ki je razdeljena na posamezne dele: *personae*, *res* in *actiones*. Kanoni novega zakonika so sicer razdeljeni na pet knjig: 1. Norme generales (kann. 1–86); 2. De personis (kann. 87–725); 3. De rebus (kann. 726–1551); 4. De processibus (kann. 1552–2194); 5. De delictis et poenis (kann. 2195–2414).

4 ROŽMANOVA ŽIVLJENJSKA POT DO NASTOPA PROFESORJA V LJUBLJANI

Gregorij Rožman se je rodil 9. marca 1883 v Dolinčicah v župniji Šmihel pri Pliberku na avstrijskem Koroškem. Osnovno šolo je obiskoval v Šmihelu, gimnazijo pa v Celovcu. Po maturi leta 1904 je stopil v celovško bogoslovje. Kleriške redove je prejel v Celovcu leta 1905 in 1907. V duhovnika je bil posvečen 21. julija 1907. Dne 3. julija 1908 je bil imenovan za kaplana v Borovljah, kjer je ostal dve leti. Leta 1909 je nadaljeval študij na Dunaju, ki ga je sklenil 27. junija 1912 z doktoratom. Po vrnitvi na Koroško je bil od 1912 do 1914 prefekt malega

²⁸⁴ Vzhodne Katoliške Cerkve imajo lastno pravo in tradicijo ter ob priznavanju rimskega papeža kot vrhovnega pastirja uživajo avtonomijo. Ločijo se na aleksandrijski, antiohijski, armenski, bizantinski in kaldejski obred. Posamezni obredi se delijo na podobrede, skupaj jih je 23. V Sloveniji je od vzhodnih katoliških obredov navzoč le grko-katoliški obred, ki spada v večjo družino bizantinskih obredov. Vzhodne Katoliške Cerkve so prvi zakonik (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*) dobile šele leta 1990. Izdal ga je papež Janez Pavel II. z apostolsko konstitucijo *Sacri canones* dne 18. oktobra 1990 (AAS, vol. LXXXII (1990), št. 11, str. 1033–1044).

²⁸⁵ Romano, *Il primo Codice*, str. 3.

semenišča v Celovcu, leta 1913 je postal profesor cerkvenega prava, leta 1914 pa še profesor moralne teologije v Celovcu. Leta 1915 je bil imenovan za vicerektorja škofijskega semenišča.²⁸⁶

V Rožmanovi zapuščini, ki jo hrani Nadškofijski arhiv v Ljubljani,²⁸⁷ najdemo njegovo maturitetno spričevalo z dne 8. julija 1904. Zraven je poudarjeno, da je »eksaminand zakonitim predpisom odlično zadostil in se mu izstavlja to zrelostno izpričevalo za obisk univerzitet«. V istem gradivu so potrdila o opravljenih teoloških študijih v Celovcu iz leta 1907 in 1908. Dodano je potrdilo prorektorja celovške filozofske visoke šole doktorandu teologije na Dunaju z dne 30. novembra 1909 in priporočilo za študij škofijskega ordinariata krške škofije v Celovcu z dne 30. novembra 1909, kjer je izpostavljena Rožmanova zavzetost za študij. Škofija na poizvedovanje o primernosti kandidata odgovarja: »Über Ihr unter 29. d.m. schriftlich anher gerichtetes Ersuchen wird Euer Hochwürdigem hiermit die amtliche Bestätigung ausgestellt, dass Sie laut Katalog der hiesigen theologischen Diözesan-Lehranstalt der Studien Jahre 1904/05 und 1905/06 die Vorträge aus »exegesis sublimior« des A.u.N.B. ordnungsmäßig und sehr fleißig gehört und in den beiden bezüglichlichen Prüfungen sehr gut entsprochen haben«.

Med dokumenti je njegova doktorska diploma iz teologije z datumom 27. junija 1912 in njen overovljeni prevod.²⁸⁸ Naslov doktorske naloge je: »Wesen und Aufgabe der Kirche nach der Lehre des hl. Paulus in Epheser und Kolosserbriefe«. ²⁸⁹ Iz razpoložljive dokumentacije pridemo do spoznanja, da je Rožman sicer po temeljni izobrazbi teolog, iz poznejših dokumentov²⁹⁰ pa je razvidno, da je študiral cerkveno pravo pri priznanem profesorju Rudolfu Schererju,²⁹¹ pri katerem je opravil rigorozni izpit. V času njegovega študija na Dunaju je v okviru univerze delovala tudi civilna pravna fakulteta, cerkveno pravo pa je bila samostojna katedra v okviru Teološke fakultete. Po pridobljenem doktorskem nazivu in končanem študiju je bil Rožman 16. julija 1912 imenovan

²⁸⁶ Prim. Kolarič, Škof Rožman, str. 7–146.

²⁸⁷ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osební dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa.

²⁸⁸ NŠAL, n. d., Kopija diplome je objavljena v prilogah.

²⁸⁹ V Nadškofijskem arhivu je ohranjen originalni rokopisni izvod doktorske disertacije z datumom 12. april 1920. Disertacija ima 138 strani (NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1).

²⁹⁰ Pismo fakultetnega sveta Teološke fakultete ministrstvu za prosveto v Beogradu z dne 31. maja 1920, kjer je Rožman predlagan v imenovanje za docenta. Prim. Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF), šk. 4, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1919/20–1921/22.

²⁹¹ Rudolf von Scherer (1845–1918) je bil duhovnik graške škofije. Leta 1867 je v Gradcu doktoriral iz prava, nanj je močno vplivala zgodovinska metoda njegovega učitelja Fridericha Maasna. Po prvi promociji je začel s študijem teologije in bil leta 1869 v Gradcu posvečen v mašnika. Po treh letih je bil poslan na Dunaj, kjer je leta 1875 doktoriral še iz teologije. V Gradcu je od leta 1875 poučeval cerkveno zgodovino, leto pozneje pa je postal predstojnik katedre za cerkveno pravo. Leta 1899 je odšel na Dunaj, kjer je poučeval cerkveno pravo do upokojitve leta 1912. Njegove moči so začele pešati že leto poprej, domnevno so bile vzrok za to tudi obtožbe modernizma. Znan je po svojem glavnem delu *Handbuch des Kirchenrechtes*, od katerega sta od načrtovanih treh delov izšla dva, Gradec 1886/1898. Prim. *Rudolf Ritter von Scherer*, dostopno na spletu:

<https://geschichte.univie.ac.at/de/personen/rudolf-ritter-von-scherer-prof-dr> (pridobljeno: 25. januar 2019).

za prefekta v škofijskem deškem semenišču v Celovcu »*Marianum*« z nastopom 15. julija 1912. V odloku o imenovanju je zapisano: »ker ste rigoroze na teološki fakulteti na Dunaju s prav dobrim uspehom položili, se nameščate kot prefekt v kn. šk. deškem semenišču Marianum v Celovcu s pravnim učinkom z dnem 15. julija 1912«. Po dveh letih je bil leta 1914 imenovan za rednega profesorja moralke na škofijskem teološkem učilišču. V utemeljitvi imenovanja je zapisano: »Vi ste po odličnem absolviranju teološkega študija v Celovcu vse nadalje na višjem svečeniškem učnem zavodu sv. Avgušтина na Dunaju izobrazovali in posebej tudi v moralki podrobne disertacije izdelali in si teološki doktorat pridobili. V letu Vaše docenture ste se izkazali prav primerne za učiteljsko službo in metodično izsolanega. Zato se vi postavljate na učno mesto moralke v škofijskem teološkem učilišču kot reden profesor z navodilom, da nastopite službo z oktobrom študijskega leta 1914/15«. ²⁹²

Od ostalih Rožmanovih imenovanj za službe v krški škofiji je v arhivu shranjeno imenovanje za vicerectorja semenišča na Plešivcu z dne 14. septembra 1915, za posinodalnega eksaminatorja z dne 20. septembra 1915 in za izpitnega komisarja moralke pri srednješolskem veroučnem izpitu iz leta 1916. Leta 1918 ga je škof povabil v škofijsko komisijo, ki je imela nalogo, da v škofiji poskrbi za udejanjenje novega ZCP/17, leta 1919 je bil imenovan za pravdnika (*promotor iustitiae*) in za ravnatelja pisarne škofijskega vikariata jugoslovanskega dela Koroške. ²⁹³ V tem času je bil še posebej pastoralno aktiven in zavzet pridigar, gojil je evharistično in marijansko pobožnost.

5 PROFESOR CERKVENEGA PRAVA V LJUBLJANI

Začetek Rožmanove profesorske poti v Ljubljani je na eni strani pogojen s pomanjkanjem študentov v Celovcu, kar je bila posledica vojnega stanja, na drugi strani pa se je v Ljubljani ustanavljala univerza, katere sestavni del in ustanovna članica je bila tudi Teološka fakulteta, ki je potrebovala profesorja cerkvenega prava. ²⁹⁴ Odlok o ustanovitvi Univerze v Ljubljani je bil podpisan 23. julija 1919, prvi profesorji na Teološki fakulteti so bili imenovani 31. avgusta 1919 (Aleš Ušeničnik, Frančišek Ušeničnik, Ivan Zore). ²⁹⁵ Univerza je začela delovati 18. septembra, ko se je konstituiral univerzitetni svet. Naslednji dan je bil ustanovljen začasni svet Teološke fakultete, ²⁹⁶ decembra istega leta pa so se začela redna predavanja. Rožmana je za profesorja cerkvenega prava na Teološki fakulteti predlagal dr. Janez Zore, profesor zgodovine in podpredsednik vseučiliške

²⁹² NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osební dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa.

²⁹³ Prim. Benedik, Gregorij Rožman, str. 26.

²⁹⁴ Prim. Bogdan Kolar, *Teološka fakulteta – del univerze v Ljubljani*, v: AES 32 (2010), str. 121–197 (dalje: Kolar, *Teološka fakulteta*).

²⁹⁵ Prim. Kolar, *Teološka fakulteta*, str. 124.

²⁹⁶ Prim. ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta 19. 9. 1919, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1919/20–1921/22.

komisije. Rožman je na njegovo povabilo iz Pliberka odgovoril dne 19. septembra 1919.²⁹⁷ Njegov ordinarij, krški škof Adam Hefter mu je profesuro v Ljubljani dovolil 24. septembra, kot honorarni predavatelj cerkvenega prava na Teološki fakulteti pa je Rožman nastopil 7. januarja 1920.²⁹⁸ Rektorat Univerze Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani je dne 30. marca 1920 imenovanega obvestil, da je ministrstvo prosvete Kraljevine SHS v Beogradu z odlokom štev. 791 z dne 24. marca 1920 odobrilo izbor fakultetnega sveta Teološke fakultete v Ljubljani in Rožmana potrdilo za honorarnega profesorja kanoničnega prava. Ob žigu Univerze je podpisan njen rektor Josip Plemelj.²⁹⁹ Fakulteta je že nekaj mesecev po nastopu njegove službe na seji fakultetnega sveta dne 18. maja 1920 ministrstvu za prosveto v Beogradu predlagala Rožmanovo napredovanje v status docenta.³⁰⁰ Glavni razlog je bil v ureditvi statusa in primerne plače, fakulteta pa je predlog utemeljila z njegovim dotedanjim znanstvenim in strokovnim udejstvovanjem. Za docenta je bil imenovan avgusta 1920. O tem ga je pisno obvestil rektor Plemelj, kjer izpostavi, da je imenovanje odobrilo ministrstvo prosvete Kraljevine SHS v Beogradu z dopisom dne 30. avgusta 1920, št. 6103.

Rožman je bil po prihodu v Ljubljano deloma še vezan na rodno Koroško, kar je razvidno iz njegovega pisma dekanu Teološke fakultete z dne 30. septembra 1920, kjer sporoča in se opravičuje, da zaradi plebiscita na Koroškem ne bo mogel pravočasno začeti s predavanji, ki naj bi jih sicer začel 11. septembra.³⁰¹ Njegov prihod v Ljubljano in začetek predavanj sta se po njegovih besedah zamaknila za nekaj dni. Rožman je na fakulteti in na univerzi v Ljubljani hitro pridobil zaupanje in ugled, kar dokazuje imenovanje za komisarja izpraševalne komisije za pravnozgodovinski državni izpit juridične fakultete v Ljubljani že v prvem letu njegove profesorske dejavnosti v okviru Teološke fakultete z dne 6. julija 1920.³⁰² Fakultetni svet je na predlog Aleša Ušeničnika, tedanjega

²⁹⁷ Prim. Priloge, dokument št. 2. Škof Adam mu da dovoljenje in priporočilo, prim. Priloge, dokument št. 3 in 4.

²⁹⁸ Prim. Benedik, Gregorij Rožman, str. 24–25.

²⁹⁹ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osebni dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa.

³⁰⁰ ATF, šk. 4, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1919/20–1921/22. Prim. Priloge, dokument št. 5. S plačilne liste Teološke fakultete je razvidno, da so bile plače za redne profesorje med 7500 in 9000 dinarjev, odvisno od delovne dobe. Med rednimi profesorji so bile plače 7500 dinarjev (Ivan Zore, Matija Slavič, Josip Srebrnič, Franc Lukman, Franc Grivec, Lambert Ehrlich), brata Franc in Aleš Ušeničnik pa sta imela 9000 dinarjev. Izredni profesorji (Josip Ujčič, Andrej Snoj) so imeli od 4041 do 5557 dinarjev, docenta Janez Fabijan in Gregorij Rožman pa 4000 dinarjev (ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, akti 1–54). Kolikšna je bila Rožmanova honorarna plača, ni razvidno, iz konteksta pa razberemo, da je bila tako nizka, da se je težko preživljal.

³⁰¹ Prav tam. Dolinar poudarja, da Rožman kot zaveden koroški Slovenec ni bil ravnodušen do nasilja nemških nacionalistov do koroških Slovencev. Žalostno je opazoval, kako rojaki nasedajo praznim nemškim obljubam. Prepričan je bil, da bi bila za Slovence na Koroškem edina modra rešitev priključitev Jugoslaviji, vendar se glede tega ni izrekal. Iz tekočega dogajanja je pravilno sklepal, da bo rezultat plebiscita šel v korist Avstrije. V politiko že takrat ni dejavno posegal, je pa teoretično razmišljal o nalogah Cerkev. V nedatiranem dopisu Cerkev in politika, str. 6, izpostavi, da ima Cerkev odgovorno nalogo varovati krščanske vrednote ter narode spodbujati, da si življenje uredijo v skladu s temi načeli. Po njegovem se Cerkev sme opredeljevati samo do tistih vprašanj, ki so verske, moralne ali cerkveno-pravne narave. Glej: France Martin Dolinar, Ljubljanski škof Gregorij Rožman med pastoralo in politiko, v: *Resnica vas bo osvobodila, Škof dr. Gregorij Rožman in njegov čas*, IV. forum, Ljubljana 2009, str. 73–75).

³⁰² Prav tam.

prorektorja Univerze, Rožmana dne 6. maja 1924 predlagal v izvolitev v naziv izrednega profesorja.³⁰³ Na podlagi pozitivne ocene profesorja Zoreta s Teološke fakultete in profesorja Kušēja s Pravne fakultete je bil v predlagani naziv potrjen v naslednjem študijskem letu 1924/25. Rožman je bil poleg profesorskega dela dejaven tudi na drugih strokovnih področjih. Škof Anton Bonaventura Jeglič ga je leta 1922 imenoval za oficiala škofijskega cerkvenega sodišča.³⁰⁴

Vsebinska Rožmanovih predavanj na Teološki fakulteti in razdelitev tematične po predmetih se pretežno drži novega *Zakonika cerkvenega prava* in se odziva na aktualna pravno-pastoralna vprašanja. V zapuščini³⁰⁵ najdemo dopise, vezane na njegovo predavateljsko mesto, ter ostalo študijsko gradivo vključno z izpitnimi vprašanji za predavan predmet. Zapiski, ki služijo kot študijsko gradivo, kažejo, da se je predavatelj držal razdelitev in vsebine ZCP/17 in sistematično predstavljal bistvene dele zakonika, pri čemer je v predavanja vključil tudi zgodovino prava in odnos do civilne skupnosti. Med obravnavanimi področji so predvsem zakonsko, procesno, premoženjsko in konkordatno pravo, dotaknil pa se je tudi drugih konkretnih vprašanj, npr. arhivov.³⁰⁶ Iz dokumentov lahko razberemo, da predavatelj zaradi boljšega razumevanja obstoječe zakonodaje v predavanja vključuje starejše pravne vire, pri čemer poudarja vpliv rimskega in pozneje germanskega prava na razvoj cerkvenega prava.³⁰⁷ V času, poudarja avtor, ko je bila Cerkev dana svoboda, v krščanski skupnosti prevladuje upravno pravo, ki ima značaj podlage za ustvarjanje javnega reda. Po tem, ko je Cerkev postala svobodna, je dobila v družbi velik vpliv. Priznani so ji bili različni privilegiji. Posvetna oblast je ohranila svojo moč še naprej. Na Vzhodu sta o cerkvenih zadevah odločala cesar in civilna oblast. Tudi na Zahodu je dolgo veljalo, da so cerkveni zakoni postali veljavni, ko jih je potrdil kralj. Čeprav se Cerkev še posebej na začetku glede prava in predpisov zgleduje po državi, sčasoma ustvari svoje avtonomno pravo, ki izhaja iz narave in potrebe Cerkve same. Že v tem času se kažejo zametki zakonskega prava, škof ima nad verniki tudi vlogo sodnika in presoja veljavnost zakona. Uveljavi se prepoved drugega zakona in blagoslov novoporočencev, ki do začetka drugega tisočletja ohrani značaj fakultativne možnosti. Rimsko pravo je imelo vpliv na razvoj cerkvenega prava npr. v organizacijskem smislu, kot je teritorialna razdelitev na škofije in župnije, kar je trajalo vse do začetka prevlade germanskega prava. Kot mejnik med obema pravnima sistemoma omenja čas vladanja frankovskega kralja Karla Martela (+ 741). Od tega obdobja pa do Grazianovega dekreta okrog leta 1140,

³⁰³ Kopija imenovanja za izrednega profesorja je med prilogami, dokument št. 6.

³⁰⁴ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osebni dokumenti in imenovanja.

³⁰⁵ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2, Profesor na Teološki fakulteti v Ljubljani.

³⁰⁶ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2, Prim. M. Benedik, n. d., str. 27.

³⁰⁷ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2, Skripta *Zgodovina cerkvenega prava*, str. 1–11.

ko je bila prvič v zgodovini Cerkve izdana sistematična zbirka pravnih spisov, se v Cerkvi uveljavi fevdalni sistem, ki Cerkvi zagotavlja organizacijsko strukturo in zunanjo trdnost. Avtor je mnenja, da je ta sistem Cerkvi v smislu zlorab in prevelike posvetnosti tudi močno škodoval (fevd, beneficij, nadarbina). Objava ZCP/17 je za cerkveno pravo zgodovinska prelomnica, večstoletno veljavna zbirka *Corpus Iuris Canonici* ohrani le še interpretativno vlogo. V nadaljevanju razloži tudi vlogo papeža kot Kristusovega namestnika na zemlji in obsodi srednjeveško inkvizicijo, ki je v Cerkev s sodnimi postopki sicer privedla napredek, vendar pa je bilo njeno sodelovanje v teh postopkih s civilnimi oblastmi velika napaka.

Rožman je znanstvene in strokovne članke objavljial pretežno v obliki člankov, ocen in kot pregled slovstva v *Bogoslovnem vestniku*.³⁰⁸ Iz časa profesorske službe ima več kot 50 različnih objav. Odziva se na aktualna družbeno-politična in cerkveno-pastoralna vprašanja. Po tem, ko smo že omenili njegova dela, ki se tičejo odnosa do države in s tem povezanih mešanih vprašanj,³⁰⁹ pri obravnavi cerkveno-pravnih vprašanjih posveča pozornost zakonskemu pravu³¹⁰ in podeljevanju ostalih zakramentov,³¹¹ med drugim glede pristojnosti župnikov,³¹² upravljanja s cerkvenim premoženjem in prenehanja veljavnosti stare patronatske in fevdalne tradicije, ki je glede organizacijskih in premoženjskih vprašanj v Cerkvi pomenila velik izziv v smislu nujnosti preoblikovanja obstoječih pravnih struktur. Velika večina člankov je bila objavljena med letoma 1920 in 1930, to je od časa nastopa službe profesorja v Ljubljani pa do prevzema službe krajevnega škofa ljubljanske škofije. Iz njegovih pisnih del veje velika splošna razgledanost in dobro poznavanje civilne in cerkvene zgodovine, aktualno veljavne pravne ureditve v Cerkvi in državi, kakor tudi pastoralna gorečnost za duše, predvsem za študente in duhovnike, da bi bili na svoje duhovniško poslanstvo čim boljše pripravljani.

Škof Jeglič je 10. aprila 1929 Teološko fakulteto obvestil, da je bil Rožman imenovan za »pomožnega škofa ljubljanske škofije«³¹³ in izpostavil, da bo zara-

³⁰⁸ Vsak letnik *Bogoslovnega vestnika* je prinesel več Rožmanovih objav, tematika je večinoma povezana s cerkvenim življenjem in spremembami na civilno ter cerkveno-pravnem področju. Avtor razloži posamezne dokumente Svetega sedeža ali aktualne predpise. V nekaterih prispevkih se dotakne premoženjskega prava, odnosa do politike in ureditve vprašanj v odnosu do države. Za seznam vseh njegovih objav gl.: Benedik, Gregorij Rožman, str. 32–34.

³⁰⁹ Prim. *Cerkvenopolitična vprašanja v naši državi*, v: BV 3 (1923), str. 195–197; *K problemom jugoslovanskega konkordata*, BV 3 (1923), str. 313–318.

³¹⁰ Prim. *Mešani zakoni v cerkvenem pravu*, v: BV 3 (1922), str. 136–160; *Javni in tajni zakonski zadržki*, v: BV 3 (1923), str. 247–267; *Avtentična pojasnila o pooblašcanju za veljavno poroko*, v: BV 4 (1924), str. 280; *Dovoljenje za veljavno poroko*, v: BV 3 (1923), str. 83; *Svobodno privoljenje v zakon*, v: BV 5 (1925), str. 110–119.

³¹¹ Prim. *Cerkveni pogreb po cerkvenem zakoniku in nasprotni običaj*, v: BV 1 (1921), str. 314; *Še ena razsodba o obveznosti krsta*, v: BV 5 (1925), str. 69–71.

³¹² Prim. *Oblast župnikov namestnikov glede zakona*, v: BV 3 (1923), str. 83–84; *Odprava kumulativnih župnikov*, v: BV 3 (1923), str. 84–85.

³¹³ ATF, šk. 103, predavatelj P–Ž, škof Rožman, Priloge, dokument št. 7.

di prevzema nove službe moral prenehati s predavanji. Rožman se je odločil profesorsko delo nadaljevati še naslednje akademsko leto,³¹⁴ v mesecu avgustu 1930 pa se je profesuri odpovedal.³¹⁵

6 PRIZADEVANJE ZA RAZJASNITEV ODPRTIH VPRAŠANJ V ODNOSU DO CIVILNE SKUPNOSTI

Rožmanova znanstveno-strokovna in predavateljska pot sovpada z začetki delovanja Teološke fakultete, kjer se je počasi ustalil nabor profesorskega kadra. Njegov prispevek k razvoju fakultete in s tem Univerze je razviden predvsem iz njegovih znanstvenih in strokovnih objav ter predavanj cerkvenega prava kakor tudi strokovnih mnenj. Kar se tiče obravnavanih tem, gre pri njem predvsem za dve področji. Najprej se odziva na aktualne družbeno-politične razmere tedanjega časa, kjer se v smislu državno-cerkvenega prava osredotoči na konkordatno pravo in koroški plebiscit ter aktualno interpretacijo ločitve Cerkve in države. S tem je kot teološki profesor prispeval k razjasnitvi strokovnih in političnih vprašanj v povezavi z vlogo Cerkve kot suverenega pravnega subjekta mednarodnega prava, ki ga mora država pri iskanju rešitev na odprta vprašanja svojih državljanov, ki so hkrati tudi verniki Katoliške Cerkve, upoštevati.³¹⁶

V članku *Koroški plebiscit* ob upoštevanju preteklih plebiscitarnih izkušenj drugih narodov sistematično analizira zgodovinske okoliščine in dejanske razloge, ki so prinesli za koroške Slovence negativen plebiscitarni rezultat. Vzroke za to vidi v spretni strategiji nemško govorečih nacionalistov, ki so umetno pridobivali glasove, glavno težavo pa zazna v Slovencih samih: njihovi nepazljivosti ter neprepoznavanju nevarnosti nemško orientiranih medijev in njihove propagande. Najprej vidi razlog za neuspeh plebiscita, po katerem bi bilo po njegovem mnenju edino smiselno Slovence na Koroškem priključiti Jugoslaviji, v razlagi zgodovine, po kateri naj bi koroški Slovenci imeli več skupnega z Nemci kot pa s Slovenci v Sloveniji, še posebej tistimi na Kranjskem. Drugi razlog, ki je zanj ključen, je v veliki narodni neopredeljenosti. Od vseh sosednjih pokrajin ocenjuje, da so prav predeli južno od Drave najmanj narodno zavedni, ker

³¹⁴ Prim. ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta 20. 4. 1929, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1926/27–1931/32.

³¹⁵ Dekan Teološke fakultete Josip Ujčič je v poročilu rektoratu za leto 1929 napisal, da je bil Rožman med letom imenovan za škofa koadjutorja s pravico nasledstva in da do nadaljnjega obdrži akademsko stolicu. Iz zapisnika fakultetnega sveta pa je razvidno, da se je Rožman 30. avgusta 1930 odpovedal profesorskemu mestu (Prim. ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta 25. septembra 1930, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1926/27–1931/32). Prim. Benedik, Gregorij Rožman, str. 28–29.

³¹⁶ Revija *Čas* je s tega področja objavila tri njegove članke: *Srbski konkordat*, v: *Čas* 14 (1920), str. 9–28; *Koroški plebiscit*, v: *Čas* 15 (1921), str. 118–126; *Problem sodobnih konkordatov*, v: *Čas* 24 (1929/39), str. 158–172. *Bogoslovni vestnik* pa je objavil še članek: *Ločitev države in Cerkve*, v: *BV* 2 (1922), str. 89–93. Za celoten seznam Rožmanovih objavljenih znanstveno-strokovnih in pastoralno naravnanih člankov, ki v glavnem glede časa objave sodijo v obdobje njegove profesure na Teološki fakulteti, gl.: Benedik, Gregorij Rožman, str. 32–34.

gre pretežno za delavski razred, ki ni navezan na zemljo. Tretji razlog za omenjen izid plebiscita najde v razumevanju vprašanja ob plebiscitarnem glasovanju. Slovenci so pretežno izbirali med dvojno upravo in ne med dvojno državo, kar je bilo usodno. Stari upravi so bolj zaupali, ker so jo poznali, poleg tega je nemška propaganda ponavljala, da je bolje biti Korošec, kot pripadati balkanski kulturi in srbskemu militarizmu. »Da bi pa moglo priti vse ljudstvo do polne jasnosti, za kaj gre pri plebiscitu, bi se moralo glasovati, kakor predlaga prof. Jovan Cvijić, ne za države, ampak za narodnost. Ako bi se bilo glasovalo na Koroškem za Nemce ali za Slovence, ne pa za Avstrijo ali Jugoslavijo, bi bili brez dvoma nekateri druge glasovnice raztrgali.«³¹⁷ Rožman poudari, da je omenjen trojni vzrok za dejanski izid plebiscita, to je v zgodovinski skupnosti, narodni nezavednosti in nerazumevanju plebiscitarnega vprašanja, spretno izrabil dobro organiziran nemški *Heimatsdienst*.

V začetku 20. stol. in še posebej po uveljavitvi ZCP/17 Sveti sedež pospeši sklepanje konkordatov. Rožman je na temo narave in pomena konkordatnega prava objavil dve izčrpni primerjalni študiji, kjer v duhu že omenjenega nauka Cerkev kot popolne družbe zagovarja pravico Cerkev, da v smislu prizadevanja za skupno dobro z državo uredi medsebojna razmerja.³¹⁸ V prvem članku z naslovom *Srbski konkordat iz leta 1914* razloži, da je konkordat dvostranska mednarodna pogodba, ki ureja medsebojna razmerja v celoti ali le deloma. Oblika dogovora je vedno pogodbeni. Tako Cerkev kot država se odpovedujeta enostranskim rešitvam v konkordatu določenih vprašanj in se zavežeta, da bosta vprašanja reševali sporazumno. Cerkev pri tem zastopa papež kot vrhovni poglavar Cerkev. Pri tem izpostavi težavo, da pri sklepanju omenjenega mednarodnega sporazuma država in Cerkev nista na isti ravni, kot so države med seboj. Cerkev in država sta najvišji oblasti v različnih vrstah: »Cerkev ni vezana na gotov teritorij kakor država in ima bistveno pravico odločevati v vprašanjih vere in nravnosti povsod in vselej brez ozira na dovoljenje ali prepoved državne oblasti. Cerkev je kot duhovna ustanova nad vsakim zemeljskim vladarstvom.«³¹⁹ Cerkev sicer nima fizične moči, kakor jo ima država, temveč je zanj značilna moralna moč.

Navdih za članek *Problemi sodobnih konkordatov* najde v dejstvu, da je bilo do časa pisanja članka v zadnjih sedmih letih sklenjenih devet konkordatov, kar je zgodovinski rekord. V času, ko se države po prvi svetovni vojni na novo konsolidirajo, želi tudi Cerkev z njimi urediti medsebojna razmerja. Avtor v članku – izhajajoč iz zgodovinske izkušnje starih konkordatov – primerjalno analizira nekatere pomembnejše zadnje konkordate in njihove posebnosti. Izhodišče

³¹⁷ Koroški plebiscit, str. 124 v: *Čas* 15 (1921), str. 124.

³¹⁸ *Srbski konkordat iz leta 1914*, v: *Čas* 14 (1920), str. 9–21; *Problemi sodobnih konkordatov*, v: *Čas* 24 (1929/30), str. 158–172.

³¹⁹ *Srbski konkordat iz leta 1914*, v: *Čas* 14 (1920), str. 10.

za sklepanje konkordatov vidi v temeljnem izhodišču priznavanja medsebojne suverenosti. Konkordat ni sklenjen z organizacijo vernikov na teritoriju neke države, ampak s Cerkvijo, ki kot taka po naravi ni omejena z državnimi mejami. Konkordate v tem smislu sklepajo le tiste države, ki Cerkvi priznavajo suverenost in pravico, da uredi z njo medsebojna razmerja, kjer pa se glede tega zapleta, pride lahko do drugih sporazumov, ki pa v primerjavi s konkordatom nimajo takšne trdnosti. Avtor v članku želi utemeljiti in utrditi prepričanje, da je sklepanje sporazumov za Cerkev naravna pravica, ki izhaja iz bistva Božjega poslanstva. Podlago za to je mogoče najti v ZCP/17 v razdelku ustavnega prava, ki uči, da je Apostolski sedež po Božji ureditvi pravna oseba z vsemi pravicami, ki takšni osebi pripadajo (kan. 100). Papeževa oblast je neodvisna od vsake človeške avtoritete (kan. 218). Svetna suverenost papeža se nanaša samo na vatikansko državo, sicer je ta duhovne narave.³²⁰ Glavna težava pri sklepanju konkordatov je vsebinske narave in razmejitev kompetenc, kar je še posebej težko, ker so državljani hkrati tudi verniki. Najbolj pa se zapleta v primerih, kjer si država pridržuje pravico, da ima samo ona ključne vire prava, Cerkvi pa jih priznava le toliko, kolikor ji to koristi. Rožman s člankom, kjer je v nadaljevanju analiziral in primerjal vsebinske rešitve zadnjih konkordatov, npr. v Litvi, na Poljskem, v Belorusiji, Latviji in Romuniji, želi dati podlago in spodbudo, da bi do podobnega mednarodnega sporazuma na najvišjem nivoju prišla tudi Jugoslavija.

Iz objavljenega Rožmanovega krajšega članka z naslovom *Ločitev države in Cerkve*³²¹ lahko sklepamo, da se je pri pisanju razprav na temo državno-cerkvenega prava redno poglobljal v pravna, zgodovinska in filozofska izhodišča različnih avtorjev, ki bi mogla pripomoči k večji jasnosti in Cerkvi ustvariti trdno podlago in izhodišča za pogajanja z državo. To je bilo še posebej pomembno, ker se je čas monarhij zaključil in so se začele ustanavljati moderne države. Pri tem se je nujno odprlo vprašanje ločitve države in Cerkve in kako jo je mogoče uresničiti. Katoliško pojmovanje države temelji na svetopisemskem nauku in filozofskih spoznanjih. Pri naštevanju in analiziranju različnih uveljavljenih avtorjev Rožman poudari: »Iz teh dveh virov se sestavlja sistem načel v obsegu in izvoru državne oblasti – in ta sistem vsebuje nauke Katoliške cerkve, ki spadajo v depositum fidei, in kot take jih morajo katoliški politiki teoretično pripoznati in se praktično po njih ravnati.«³²²

³²⁰ Problemi sodobnih konkordatov, v: *Čas* 24 (1929/30), str. 160–161.

³²¹ *Ločitev države in Cerkve*, v: *BV* 2 (1922), str. 89–93.

³²² Prav tam, str. 89.

V prvih letih profesure Rožman nadaljuje z razmišljanjem na temo razmejitve odnosa med Cerkvijo in politiko, kjer izpostavi pristojnosti obeh strani.³²³ Cerkev ima nalogo ohranяти krščanski nauk ter spodbujati ljudi, da si življenje uredijo v skladu z njegovimi vrednotami in resnico. Glede pristojnosti Cerkve poudari, da se slednja lahko opredeljuje samo do tistih vprašanj, ki so povezana z verskimi, moralnimi in cerkveno-pravnimi vprašanji. V odnosu do politike na splošno se Cerkev ne izreka in si nobene politične opcije ne jemlje za svojo ali edino pravilno. Naloga države je, da skrbi za skupno dobro vseh državljanov, obsoja pa vsako nasilje. Kritičen je do političnega opredeljevanja s strani duhovnikov, kakor tudi do istovetenja Cerkve s katero od strank.

Rožman nadaljuje z razmišljanjem na temo odnosov z državo in utemeljitve cerkvene in civilne oblasti v predavanju na katoliškem shodu v Ljubljani 28. avgusta 1923.³²⁴ V skladu s tedaj prevladujočim naukom Cerkve kot popolne družbe izpostavi, da je vir vsake oblasti Bog. Vsaka oblast je dana v dobro ljudi. Država glede svojih pristojnosti uživa popolno avtonomijo in suverenost, ki pa ni absolutna, ker je nad njo Bog, ki ji je v njenih pristojnostih določil meje. Tako država kakor Cerkev imata pred seboj iste ljudi, zato morata urejati njuna medsebojna razmerja. Kot posebej pomembni in kritični poglavji, ki v pogajanjih z državo povzročata nesporazume, omenja dve področji: šolo in zakonsko zvezo. Avtor v nadaljevanju izpostavi tudi svobodo in suverenost Cerkve in zavrne državno vmešavanje v njene notranje zadeve.

7 PRAVNO MNENJE GLEDE PATRONATSKE PRAVICE KÜRCHBERG – GALLENGERGOVEGA KANONIKATA

Ljubljanski škof Jeglič je 10. februarja 1923 zaprosil Teološko fakulteto za pravno mnenje glede patronatske pravice takozvanega Kürchberg – Gallenbergovega kanonikata pri ljubljanskem stolnem kapitlju.³²⁵ Škof je zastavil vprašanje ali je rzsodba bivšega avstrijskega ministrstva za bogočastje glede pravic prezentacije za omenjeni kanonikat še merodajna ali pa se je potrebno zaradi smrti Aleksandra grofa Gallenberga in izumrtja moškega potomstva te rodbine ter glede na to, da sta se grofovi hčerki primožili k drugim rodbinam, ravnati po kan. 1470 § 1, 4°. ZCP/17.

Omenjeni zakonik ZCP/17 patronatske pravice ureja s predpisi v kan. 1448 do 1471. Zakonodajalec patronat opredeljuje kot z nekaterimi bremenmi združeno vsoto privilegijev, ki jih Cerkev dovoljuje katoliškim ustanoviteljem kake

³²³ Rokopisni zvečič brez datuma z naslovom *Cerkev in politika*, str. 6, v: NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2. Prim. F. M. Dolinar, Ljubljanski škof Gregorij Rožman med pastoralo in politiko, v: *Resnica vas bo osvobodila, Škof dr. Gregorij Rožman in njegov čas*, IV. forum, Ljubljana 2009, str. 75–76.

³²⁴ Cerkev in država, v: *Peti katoliški shod v Ljubljani 1923*, Ljubljana 1924, str. 253–258.

³²⁵ ATF, šk. 36, spisi 1919–1923.

cerkve, kapele ali nadarbine ali pa tudi njihovim pravnim naslednikom (kan. 1448 ZCP/17). Patronat je lahko stvaren ali oseben, cerkven, laiški ali mešan. Glede na to, kako prehaja na dediče, je slednji lahko deden, družinski, rodovinski ali mešan (kan. 1449). Zakonik srednjeveško oz. fevdalno tradicijo patronatskih pravic zelo omeji, pri čemer že pridobljene regulira, prepoveduje pa ustanavljanje novih (kan. 1450).³²⁶

Škof Jeglič prosi za izvedensko mnenje na podlagi popolnoma novih predpisov v predmetni zadevi, ki načeloma, če ni določeno kaj drugega, veljajo za naprej. Vprašanje je potrebno razrešiti ob zatečenem stanju pravice do prezentacije novih kanonikov in ob upoštevanju ter interpretaciji kan. 1470 § 1, 4° ZCP/17, ki določa, da patronat med drugim ugasne, če se stvar, katere se patronat drži, uniči ali izumre družina ali rod, kateremu je bil v ustanovni listini pridržan. V drugem primeru patronat ne postane deden in ordinarij ne more veljavno dovoliti, da bi se patronat podelil drugemu.

Pravno mnenje je v sodelovanju s profesorjema Francem Ušeničnikom in Josipom Ujčičem pripravil Gregorij Rožman, izvedensko mnenje pa je potrdil profesorski zbor Teološke fakultete 23. februarja 1923 in ga vzel za svojega.

Vprašanje, ki ga je bilo potrebno razrešiti, je bilo naslednje. Po smrti kanonika Jožefa Grudna se je izpraznil kanonikat Kürnbergove ustanove. Ustanovitelj kanonikata Franc Adam pl. Kürnberg, ki je bil posestnik graščine Türn pri Litiji, je v § 3 svojega ustanovnega pisma iz leta 1704 določil: »Jus Patronatus seu praesentationis, quod de iure ex fundatione et dotatione beneficii ecclesiastici competit fundatori, mihi plenum ac absolutum quoad vixero reservo, post mortem vero illi competat, cui ego idem ius Patronatus transscripturus sum.«

Škof poudarja, da se iz listin ne da razumeti, komu je ustanovitelj prepustil ali predal patronat nad lastno ustanovljenim kanonikatom oz. pravico do prezentacije kandidatov. Dvom je nastal predvsem zaradi tega, ker je drugega kanonika za ta kanonikat že prezentiral Volbenk Vajkard Gallenberg z listino 9. avgusta 1715. Rodbina grofov Gallenbergov je tudi pozneje prezentirala kandidate za omenjeni kanonikat vključno do kanonika Sebastiana Elberta. Kanonikat se na nekaterih mestih, npr. v zapisniku glede inventarja iz leta 1823, imenuje Gallenbergov kanonikat. Iz tega dejstva se lahko sklepa, da bi lahko patronatske pravice od ustanovitelja Kürnbergga prešle na rodbino grofov Gallenbergov. Tudi šematizem ljubljanske škofije iz leta 1900 imenuje ta kanonikat Gallenbergov.

³²⁶ Rožman je patronatskemu pravu namenil posebno študijo, iz katere je razvidno, kako zapleteno je bilo prestrukturiranje patronatov po objavi ZCP/17. Težava je bila v tem, da se je institut patronata tikal tako Cerkev kot države. Cerkev je po novem zahtevala, da bi se patroni odrekli svojim pravicam (kan. 1451), kar pa po avstrijskem in ogrskem pravu ni bilo dovoljeno. Rožman vidi glede tega rešitev v novem zakonu oz. v dogovoru med državo in Svetim sedežem (Patronatske pravice v naši kraljevini, v: *BV* 3 (1923), str. 191–197).

Vprašanje, komu pripada prezentacijska pravica imenovati kanonike za omenjen kanonikat, je postalo aktualno po imenovanju Sebastiana Elberta za prošta kolegiatnega kapitlja v Novem mestu. Kanonika Elberta je sicer 10. maja 1893 za Gallenbergov kanonikat prezentiral še Aleksander grof Gallenberg. Ker je omenjeni grof umrl, se je ljubljanska škofija 27. maja 1898 obrnila na takratno deželno vlado Kranjske dežele z vprašanjem, ali je pokojni grof komu zapustil pravico prezentacije. Vprašanje je dne 30. novembra 1898 razrešilo dunajsko namestništvo in kranjski deželni vladi sporočilo, da po smrti grofa Gallenberga 7. oktobra 1893 pravica do prezentacije kanonikov za omenjen kanonikat pripada njegovima hčerama, Mariji, poročeni baronici Brenner – Felsach, in Giseli, poročeni baronici Hess – Diller. Glede tega je obstajal dvom, ali še velja državni zakon št. 50 z dne 7. maja 1874, § 33, po katerem bi kanonikat pripadal omenjenima hčerama, ali pa je postal »*liberae collationis*«, oziroma ali omenjena pravica, upoštevajoč nadpolovično dotacijo iz verskega sklada, preide na deželnega kneza.

Deželna vlada Kranjske je razsodila v prid deželnemu knezu, drugostopenjska razsodba ministrstva za bogočastje pa je bila v prid pravici omenjenih hčera. Na podlagi te odločitve sta bila zadnja kanonika Karlin in Gruden prezentirana s strani barona Brenner – Felsacha, ki je v obeh primerih zastopal soprogo in svakinjo.

Vprašanje, na katero je Gregorij Rožman odgovarjal v imenu Teološke fakultete, je torej bilo, ali je razsodba bivšega avstrijskega ministrstva za bogočastje in nauk še merodajna, ali pa se je po izumrtju rodbine Gallenbergov moškega potomstva in po možitvi hčera k drugim rodbinam, treba ravnati po kan. 1470 § 1, 4°.

Rožman v odgovoru na omenjeni vprašanji poudari, da je razsodba avstrijskega ministrstva za bogočastje še merodajna, ker je škofijski ordinariat ob njeni objavi ni izpodbijal in je hčerama dejansko priznal pravico do prezentacije kanonikov za omenjeni kanonikat. Razpad avstrijske monarhije glede tega ni spremenil ničesar. Pravice privatnih patronov so tudi po razpadu Avstro-Ogrske ostale neokrnjene. Lahko bi ostal le dvom, ali je bil takratni avstrijski minister pristojen izreči se glede nasledstva patronatskih pravic. Na podlagi čl. XI avstrijskega konkordata je bila država pristojna odločati glede nasledstva laičnega patronata, v vseh drugih vprašanjih pa je bila merodajna pristojna cerkvena oblast. Z zakonom z dne 7. maja 1874 je bila avstrijska država merodajna za zadeve patronatskega prava, Cerkev pa je izvrševanje te pravice tolerirala. Glede na omenjeno dejstvo je bil avstrijski minister pristojen za odločitev v navedeni zadevi in je posledično veljavna.

V nadaljevanju Rožman razloži, da se mora kan. 1470 § 1, 4° uporabiti le v primerih rodbinskega patronata. Vprašanje, na katerega je treba biti pozoren,

je, ali je Kürchberg – Gallenbergov kanonikat rodbinski ali dedni. Iz patronatskega gradiva in pravnih načel pride do sklepa, da je omenjeni patronat dedni. Ustanovitelj si je v ustanovni listini v letu 1704 § 3 pridržal pravico svobodnega prenašanja pristojnosti do prezentacije novih kanonikov, kar pomeni, da lahko preda omenjeno pravico, npr. zaradi izumrtja rodbine, komur želi. Posledično upravičeno sklepa, da je omenjena pravica prešla na rodbino Gallenbergov in je dedna. To potrjuje tudi pravna domneva, pri čemer svoj sklep utemeljuje z navajanjem literature.³²⁷ V nadaljevanju svojo tezo podkrepi s tretjim argumentom, to je, da tudi v primeru, če bi bil omenjeni patronat rodbinski, ne bi smel uporabiti kan. 1470 § 1, 4°, ker rodbina Gallenbergov še ni popolnoma izumrla. Po smrti grofa Aleksandra sta ostali njegovi hčeri kot zakoniti naslednici patronatske pravice do prezentacije kandidata na izprazenjen sedež Kürchberg – Gallenbergovega kanonikata.

8 S PROMOCIJO CERKVENEGA PRAVA DO VEČJE PREPOZNAVNOSTI TEOLOŠKE FAKULTETE IN CERKVE

Gregorij Rožman se je po svojem delu odlikoval kot mož izjemne sinteze med različnimi vedami in znanji. Doktoriral je iz teologije na eni izmed takrat najbolj znanih univerz v okolici. Poleg širokega teološkega znanja se v njegovih delih odraža dobro poznavanje ostalih ved, ki so povezane s teologijo, še posebej zgodovine, prava in državno-cerkvenega prava. Službo profesorja v Ljubljani je nastopil ob zgodovinskem dogodku začetka uveljavitve ZCP/17, ki je predenj postavil velik izziv kako povezati zgodovino cerkveno-pravnih institutov in proces prve kodifikacije cerkvenih zakonov z aktualnimi cerkvenimi in družbenimi razmerami in potrebami. ZCP/17 v večjem delu povzame do tedaj veljavne pravne norme in jih sistematično uredi, hkrati pa v nasprotju s tem želi pretrgati s tradicijo in ureditev Cerkve prilagoditi novim razmeram, ki so nastale po koncu prve svetovne vojne in z ustanovitvijo novih držav. Zakonodajalec želi z njim izpolniti dva, v načelu izključujoča si namena: ohraniti staro in zakone organizirati na novo ter dati uporabnikom konkreten pastoralni pripomoček.³²⁸ Rožman pri pisanju in predavanjih ter ostalih pravniških aktivnostih uspešno prenese v prakso in življenje Cerkve odredbo pristojne kongregacije, po kateri je ZCP/17 od začetka njegove veljave avtentični in edini pravni vir, ki ga je potrebno upoštevati pri poučevanju, sodstvu in življenju Cerkve

³²⁷ Rožman se v izvedenskem mnenju naslanja na delo: Simon Aichner, *Compendium iuris ecclesiastic*, Brixinae 1874, citira str. 319. Gre za razdelek (§ 89) z naslovom *De patroni iuribus et obligationibus*, str. 317–322.

³²⁸ Prim. Thierry Sol, *Quale futuro per la storia del Diritto Canonico dopo la codificazione del 2017*, str. 2–3; v: <http://www.consociatio.org/congresso2017/doc/rel/Sol.pdf> (pridobljeno: 12. februar 2019).

nasploh.³²⁹ Uredbo, ki je izšla še pred uveljavitvijo samega ZCP/17, upošteva pri študijskem procesu in pri pisanju člankov uporablja sistematično eksegetsko metodo, kjer vsako vprašanje oz. kanonsko-pravni predpis zelo natančno analizira in razloži. Pri naslovu člankov izbira pastoralno izzivalne vsebine, kot so npr. vprašanje privolitve v zakon, zakonski zadržki, o vzgoji duhovnikov, o krstu itd., pri čemer se ravna tudi po naslednjem navodilu iste kongregacije, naj se študente seznani tudi s širšo zgodovino in razvojem pravnih institutov, ki so pripeljali do tedanje pravne ureditve.³³⁰ Objava ZCP/17 je preko Rožmanovega proforskega dela pospešila razvoj cerkvenega prava na Teološki fakulteti v Ljubljani kot samostojne discipline, kar poteka skoraj vzporedno z ustanavljanjem večjih novih centrov za poučevanje cerkvenega prava, npr. v Lublinu in Strasbourgu leta 1920 ter v Ottawi leta 1929.³³¹ Izkazal se je kot odličen poznavalec konkordatnega prava in perečih vprašanj v odnosu z državo in politiko, kjer je pri vprašanjih razmejitve pristojnosti obeh pravnih subjektov oral ledino in v odnosu do civilnih oblasti doprinesel k večjemu prepoznavanju narave Cerkve kot suverenega avtonomnega pravnega subjekta.

Papež Pij X. je sprožil proces kodifikacije z namenom centralizacije Cerkve in utrditve njene moči, ki je bila v javnosti v začetku 20. stoletja zaradi političnih trenj in porasti nacionalizma močno načeta. Njegov cilj je bil izpostaviti institucionalni vidik ter avtoriteto papeža kot vrhovnega pastirja, ki ima v skladu z učenjem I. vatikanskega cerkvenega zbora in dogmo o papeževi nezmotljivosti splošno in redno oblast nad vso Cerkvijo. Duh tega nauka je navzoč v ZCP/17

³²⁹ »Cum novum iuris canonici Codicem SS. D. N. Benedictus Pp. XV a die festo Pentecostes proximi anni millesimi nongentesimi duodevicesimi in universa latina Ecclesia vim habiturum esse edixerit, liquet ex eo ipso die Codicem fore authenticum et unicum iuris canonici fontem, proptereaque tum in disciplina Ecclesiae moderanda, tum in iudiciis et in scholis eo uno utendum esse. Quam sit igitur necessarium, clericis praesertim, codicem probe nosse atque omnino habere perspectum, nemo est qui non videat. Itaque Sacra haec Congregatio, ut in re tanti momenti rectae alumnorum institutioni pro officio suo consulat, omnibus ac singulis studiorum Universitatibus et iuris canonici Lyceis quae, ad normam can. 256, § 1, eidem Sacrae Congregationi parent, praecipit ac mandat, ut in schola antehac textus aptissime nuncupata, in qua ius canonicum penitus copioseque praelegitur, ita in posterum eiusmodi disciplina tradatur, ut alumni, non modo Codicis sententia synthetice proposita, sed accurata quoque uniuscuiusque canonis analysi, ad cognoscendum et intelligendum Codicem veluti manu ducantur: debent scilicet doctores iuri canonico tradendo, ipso Codicis ordine ac titulorum capitumque serie religiosissime servata, singulos canones diligenti explanatione interpretari. Iidem tamen magistri, ante quam dicere de aliquo instituto iuridico aggrediantur, apte exponant qui eius fuerit ortus, quae decursu temporis acciderint progressiones, mutationes ac vices, ut discipuli pleniorum iuris cognitionem assequantur. Nullo ceterum, praeter Codicem, libro alumnos uti necesse erit; quodsi doctoribus placuerit eos unum aliquem adhibere librum, id sancte retinendum, ut non eius libri ordini ordo Codicis, sed huic ille aptetur et accommodetur.« Romae, ex aedibus S. Congregationis de Seminariis et Studiorum Universitatibus, die VII mensis Augusti an. MDCCCXVII. Caietanus Card. Bisleti, Praefectus. Ioseph Rossino, Substitutus. S. Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Cum novum iuris – De novo iuris Canonici Codice in scholis proponendo*, v: AAS 9 (1917), str. 439. Dokument je dostopen tudi na: [http://194.242.233.158/denqPacelli/index.php?view=doc_layout&docConstraints\[byID\]=yes&docConstraints\[browse\]=false&docConstraints\[id\]=3364](http://194.242.233.158/denqPacelli/index.php?view=doc_layout&docConstraints[byID]=yes&docConstraints[browse]=false&docConstraints[id]=3364) (pridobljeno: 20. februar 2019).

³³⁰ Prim. S. Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, dekretum *Legum canonicarum*, 31 octobris 1918, v: AAS (1919), str. 19. Prim. T. Sol, n. d., str. 6.

³³¹ Prim. Giuliano Brugnatto, *Il Codex del 1917: la scelta della codificazione per la riforma della Chiesa*, v: *Quaderni di diritto ecclesiale* 30 (2017), str. 161.

in tudi v Rožmanovem znanstveno-strokovnem prispevku. Cerkev je suverena in avtonomna pravna oseba *sui generis*, ki je zunaj sebe težko razumljiva. Rožmanov prispevek je za prepoznavnost njene narave v javnosti zelo pomemben, še posebej kar se tiče pravnih temeljev za ureditev razmerij s civilno družbo. S tem namenom je objavil poglobljene primerjalne študije konkordatov drugih evropskih držav, da bi na ta način spodbudil k sklenitvi podobnega konkordata tudi na domačih tleh. Vzporedno s tem, ko se je nova država SHS v procesu nastajanja sklicevala na svojo avtonomnost in suverenost, ki ima pristojnosti za ureditev vseh vprašanj svojih državljanov, je Rožman s pravnimi razlagami in promocijo novih predpisov, ki jih je vseboval ZCP/17, pripomogel k večjemu prepoznavanju Cerkve navzven in utrjevanju prepričanja, da ima ta institucija svoje avtonomne in neodvisne zakone. Posledično je pravno urejena družba in je državi enakovreden sogovornik.

Kar zadeva promocijo nove zakonodaje znotraj Cerkve, je Rožmanov prispevek viden predvsem v tem, da je približal nove norme škofom, duhovnikom in predvsem študentom kot uporaben pastoralni pripomoček. Svoje bogato znanje in mednarodne in pastoralne izkušnje je s pridom izkoristil za reševanje odprtih cerkveno-pravnih praktičnih vprašanj in skupaj s kolegi s fakultete pripravljajl izvedenska mnenja. Pravo Cerkve je na voljo vsem, predvsem pa dušnim pastirjem. Naj služi Cerkvi in večjemu blagru duš!

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF)

ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta, Redni fakultetni svet 1919–1970.

ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1 in 2.

Tiskani viri

Benedikt XV., bula *Providentissima Mater Ecclesiae*, 17. 5. 1917, v: http://w2.vatican.va/content/benedict-xv/it/bulls/documents/hf_ben-xv_bulls_19170527_providentissima-mater.html (pridobljeno: 20. januar 2019).

Corpus Iuris Canonici, Friedberg, Emil Albert, ur., Gradec 1955.

Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Cum novum iuris–De novo Iuris Canonici Codice in scholis proponendo*, 7 avgusta 1917, v: AAS 9 (1917), str. 439.

Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Legum canonicarum*, 31 octobris 1918, v: AAS (1919), str. 19.

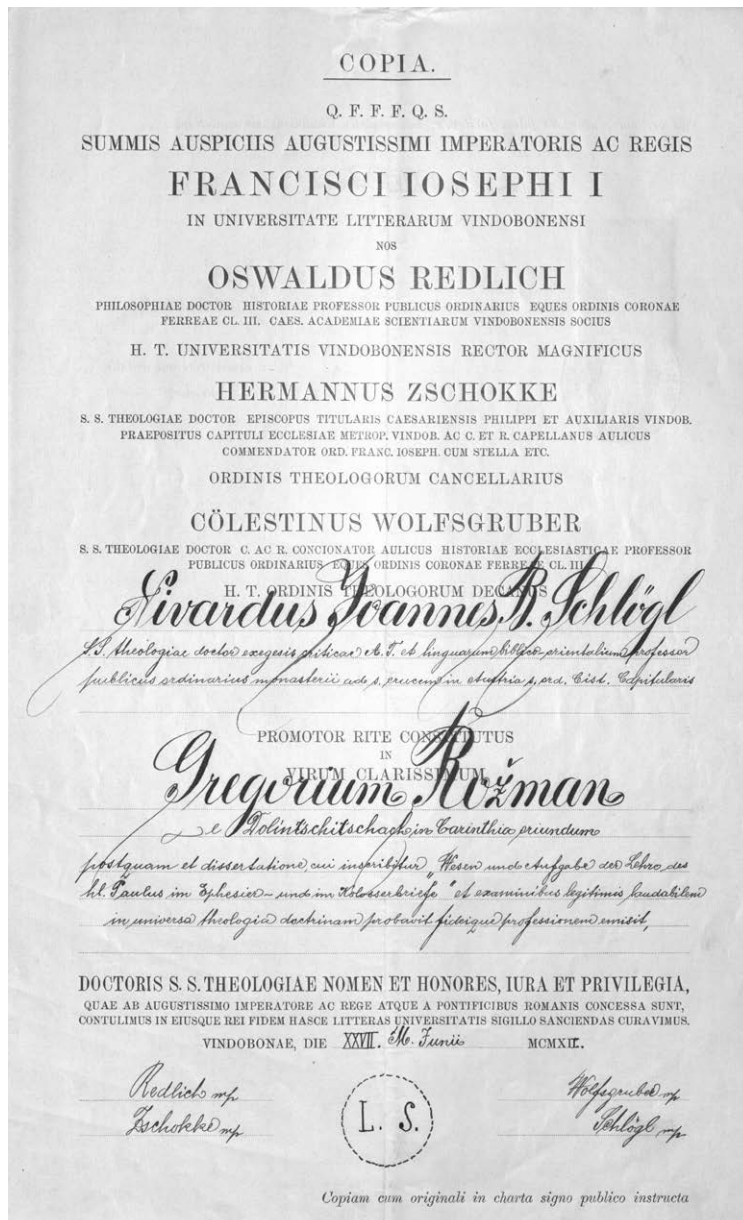
Zakonik cerkvenega prava 1917 (ur. Alojzij Odar), Ljudska tiskarna, Ljubljana 1944.

Literatura

- Aichner, Simon, *Compendium iuris ecclesiastici*, Brixinae 1874.
- Benedik, Metod, Gregorij Rožman – profesor prava, v: Rožmanov simpozij v Rimu, Celje 2001, str. 23–38.
- Boni, Geraldina, *Il cardinale Giovanni Soglia Ceroni e lo jus publicum ecclesiasticum*, v: http://www.historiaetius.eu/uploads/5/9/4/8/5948821/boni_8.pdf (pridobljeno: 10. februar 2019).
- Brugnatto, Giuliano, *Il Codex del 1917: la scelta della codificazione per la riforma della Chiesa*, v: *Quaderni di diritto ecclesiale* 30 (2017), str. 151–167.
- Dolinar, France Martin, Ljubljanski škof Gregorij Rožman med pastoralno in politiko, v: *Resnica vas bo osvobodila, Škof dr. Gregorij Rožman in njegov čas*, IV. forum, Ljubljana, 2009, str. 73–94.
- Erdő, Péter, *Storia della scienza del Diritto Canonico*, Roma 1999.
- Fumagalli Carulli, Ombretta, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*. Milano 2007².
- Gerosa, Libero, *Diritto canonico. Fonti e metodo*, Milano 1996.
- Kolar, Bogdan, *Teološka fakulteta – del univerze v Ljubljani*, v: *AES* 32 (2010), str. 121–197.
- Kolarič, Jakob, *Škof Rožman. Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa*, I. del, Celovec 1967.
- Müller, Giuseppe, *Il concetto della Chiesa come »Societas perfecta« in S. Tommaso d'Aquino e l'idea moderna della sovranità*, v: *Rivista Internazionale di Scienze Sociali e Discipline Ausiliarie*, 97 (1923), str. 193–204.
- Romano, Francesco, *Il primo Codice di diritto Canonico a cento anni dalla sua promulgazione*, v: <http://www.ilmantellodellagiustizia.it/maggio-2017/il-primo-codice-di-diritto-canonico-a-cento-anni-dalla-sua-promulgazione> (pridobljeno: 5. januar 2019).
- Rožman, Gregorij, *Srbski konkordat*, v: *Čas* 14 (1920), str. 9–28.
- , *Koroški plebiscit*, v: *Čas* 15 (1921), str. 118–126.
- , *Cerkveni pogreb po cerkvenem zakoniku in nasprotni običaj*, v: *BV* 1 (1921), str. 314.
- , *Ločitev države in cerkve*, v: *BV* 2 (1922), str. 89–93.
- , *Mešani zakoni v cerkvenem pravu*, v: *BV* 3 (1922), str. 136–160.
- , *Dovoljenje za veljavno poroko*, v: *BV* 3 (1923), str. 83.
- , *Oblast župnikov namestnikov glede zakona*, v: *BV* 3 (1923), str. 83–84.
- , *Odprava kumulativnih župnikov*, v: *BV* 3 (1923), str. 84–85.
- , *Patronatske pravice v naši kraljevini*, v: *BV* 3 (1923), str. 191–197.
- , *Cerkvenopolitična vprašanja v naši državi*, v: *BV* 3 (1923), str. 195–197.
- , *Javni in tajni zakonski zadržki*, v: *BV* 3 (1923), str. 247–267.
- , *K problemom jugoslovanskega konkordata*, v: *BV* 3 (1923), str. 313–318.
- , *Cerkev in država*, v: *Peti katoliški shod v Ljubljani 1923*, Ljubljana 1924, str. 253–258.
- , *Avtentična pojasnila o pooblaščenju za veljavno poroko*, v: *BV* 4 (1924), str. 280.
- , *Še ena razsodba o obveznosti krsta*, v: *BV* 5 (1925), str. 69–71.
- , *Svobodno privolenje v zakon*, v: *BV* 5 (1925), str. 110–119.
- , *Problem sodobnih konkordatov*, v: *Čas* 24 (1929/30), str. 158–172.
- , *Cerkev in politika, rokopis brez datuma*, v: *NŠAL*, Fond Gregorij Rožman, šk. 2.
- Scherer, Rudolf, *Handbuch des Kirchenrechtes*, I., II., Gradec 1886/1898.
- Sol, Thierry, *Quale futuro per la storia del Diritto Canonico dopo la codificazione del 2017*, v: <http://www.consociatio.org/congresso2017/doc/rel/Sol.pdf> (pridobljeno: 12. februar 2019).

PRILOGE

Dokument št. 1.

Sl. 1: Kopija Rožmanove doktorske diplome iz teologije
(NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1. Osební dokumenti in imenovanja).

Dokument št. 2**Rožman privoli v prevzem profesorskega mesta v Ljubljani**

Veličastni kolegij bogoslovne fakultete!

Na častni poziv z dne 12. septembra 1919 izjavljam, da sem pripravljen prevzeti častno službo honorarnega profesorja cerkvenega prava na ljubljanski bogoslovski fakulteti, seveda pod pogojem, da dobim od svojega škofa potrebno dovoljenje, za katero sem že prosil.

Prilagam kratek *curriculum vitae* ter odlok, s katerim sem bil imenovan za »*promotor iustitiae*« pri cerkvenem sodišču krške škofije, ter odlok kanclerja pri novoustanovljenem generalnem vikariatu v Dobrli vasi v dokaz, da sem deloval kot kanonist v cerkveni službi.

V Pliberku, dne 19. septembra 1919.

Gregor Rožman, bogoslovni profesor

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 3**Dovoljenje krškega škofa Adama Rožmanu za sprejem profesorskega mesta v Ljubljani**

F. b. Gurker Ordinariat

Klagenfurt am 24. September 1919.

Z. 2467

An den hochwürdigen Herrn

Dr. Gregor Rožman, Theologie Professor in Bleiburg

Auf Ihre Eingabe vom 18. September 1919 hin wird Ihnen hiemit die Erlaubnis erteilt, der Berufung als Professor des kanonischen Rechtes an der Theologischen Fakultät in Laibach Folge zu leisten mit dem Vorbehalt, Sie bei eintretender Möglichkeit und Notwendigkeit in der Diözese wieder entsprechend verwenden zu können. Zugleich wird Euer Hochwürden hiemit von Seite des Ordinarius herzlich gedankt für die überaus erspriesslichen Dienste, die Sie der Diözese als Seelsorgspriester, Professor und Subdirektor des Priesterseminars in schwerer Zeit geleistet haben. Möge Gott der Herr Ihre Tätigkeit auch in Zukunft mit seinen Segen begleiten.

+ Adam, F.L.

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 4.

Škof Adam napiše Rožmanu priporočilo

Adam

divina miseratione Princeps–Episcopus Gurcensis,

Philosophiae Doctor etc. etc. etc.

lecturis salutem!

Vigore praesentium testamur, Dominum Gregorium Rožman, doctorem s. Theologiae et professorem theologiae moralis et iuris canonici, revera presbyterum esse Dioceseos Gurcensis et quamdiu in hac Nostra diocesi degebat, optimis moribus insignitum, nulla censura aut irregularitate irretitum nec aere alieno gravatum aut alicuius administrationis rationi reddendae obnoxium aut alio canonico impedimento impeditum esse, ita ut dignus sit, ut ab ecclesiae rectoribus ubique benevole excipiat.

In quorum fidem litteras praesentes manu Nostra subscripsimus sigilloque nostro Princ. Episc. communiri iussimus.

Dabamus in Residentia Nostra Clagenfurti in Carinthia die 24. septembris 1919.

+ Adam

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 5

Teološka fakulteta predlaga Rožmana za docenta

Dekanat teološke fakultete v Ljubljani V Ljubljani, dne 31. maja 1920.

Teološka fakulteta predlaga dr. Gregorija Rožmana za docenta kanonskega prava

Ministrstvu za prosveto v Beogradu!

Teološka fakulteta univerze kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani predlaga v smislu člena 18. Zakona o univerzi in člena 48:5 obče odredbe za univerzo:

Gospoda Gregorija Rožmana, honorarnega profesorja kanoničnega prava na Teološki fakulteti univerze v Ljubljani, za docenta kanoničnega prava na isti fakulteti.

Priloge: Priložen *curriculum vitae* in strokovno mnenje o spisih Gregorija Rožmana.

Dekanat teološke fakultete

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 6

Sl. 2: Imenovanje Rožmana za izrednega profesorja z dne 18. avgusta 1924 (NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1. Osebni dokumenti in imenovanja)

Dokument št. 7**Obvestilo škofa Jegliča o Rožmanovem imenovanju za pomožnega škofa**

Škofijski ordinariat v Ljubljani, dne 10. aprila 1929.

Štev. 1253

Predmet: Imenovanje univ. profesorja dr. Gregorija Rožmana za pomožnega škofa

Dekanatu Teološke fakultete v Ljubljani

Podpisani sporoča službeno, da je univerzitetni profesor dr. Gregor Rožman imenovan pomožnim škofom ljubljanske škofije.

Ker v novem šolskem letu 1929/30 skoraj gotovo ne bo mogel na univerzi poučevati, prosim fakulteto, naj si pravočasno preskrbi naslednika.

Morebiti ustrezem, ako fakulteto opozorim na gospoda, ki bi utegnil delati fakulteti čast. To bi bil dr. Franc Jaklič, rojen 14. avgusta 1892, je bil promoviran doktorjem na univerzi v Innsbrucku in je sedaj katehet in učitelj logike in psihologije v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu.

On je vsestransko izobražen: a) knjige v angleškem, francoskem, italijanskem in ruskem jeziku lahko čita; b) dobro pozna filozofijo sholastično, pa tudi moderno; profesorja Vebra je poslušal in mu imponiral; c) tudi je nedavno predelal ves *Ius Canonicum*. Sodeč po sedanjem delovanju bi mogel biti znanstven pisatelj; d) življenje njegovo je neomadeževano.

S posebnim spoštovanjem.

+ Anton Bonaventura Jeglič

Škof

Vir: ATF, šk. 103, predavatelji P–Ž, škof Rožman.

POVZETEK

Gregorij Rožman je bil profesor cerkvenega prava na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani od leta 1920 do 1930. Nastop njegove službe sovpada z začetkom delovanja fakultete v okviru na novo ustanovljene Univerze v Ljubljani in uveljavitve Zakonika cerkvenega prava iz leta 1917, ki je v študijske procese in življenje Cerkve prinesel velike novosti, predvsem v smislu poenotenja predpisov, njihove jasnosti in pastoralne uporabnosti. V času predavateljskega dela se je izkazal kot dober poznavalec cerkvene in civilne zgodovine ter pravnih institutov. Razprave in izvedenska mnenja kažejo na njegovo zmožnost sinteze cerkvenega in civilnega prava. Kot pisec člankov in predavatelj si je prizadeval za uveljavitev cerkvenih predpisov v praksi. Na eni strani se je posvečal konkretnim odprtim, predvsem pastoralnim vprašanjem znotraj Cerkve, po drugi strani pa je bistveno doprinesel k utrjevanju odnosov do civilne skupnosti. V duhu prevladujočega nauka o Cerkvi kot popolni družbi je zagovarjal avtoriteto papeža in Cerkve kot avtonomnega pravnega subjekta, ter razmejitve njunih

pristojnosti in sodelovanja na skupnih interesnih področjih. V tem smislu je kot predavatelj Teološke fakultete oral ledino in pripomogel k večji prepoznavnosti te ustanove v družbi.

KLJUČNE BESEDE: škof Gregorij Rožman (1883–1959), Teološka fakulteta, cerkveno pravo, konkordat, Cerkev – država

Summary

GREGORIJ ROŽMAN AND HIS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF CANONICAL LAW AND THE FACULTY OF THEOLOGY IN LJUBLJANA

Gregorij Rožman was a professor of Canon Law at the Faculty of Theology of the University of Ljubljana from 1920 to 1930. The beginning of his job coincides with the beginning of the Faculty's operation within the framework of the newly founded University of Ljubljana and the enforcement of the Code of Canon Law from 1917, which brought many new regulations in the study processes and life of the Church, especially in the sense of the unification of regulations, their clarity, and pastoral usefulness. During his time as a professor, he excelled as an expert in Church and civil history and legal institutions. Discussions and expert opinions reveal his ability for the synthesis of Church and civil law. As a writer of articles and lecturer, he strived for the enforcement of Church regulations in practice. On the one hand, he devoted his time to specific open, primarily pastoral questions within the Church, while on the other he significantly contributed to the consolidation of relations with civil society. In the spirit of the prevailing doctrine about the Church as the perfect society, he advocated the Pope's and Church's authority as the autonomous legal entity, and the separation of their competences and collaboration in common interest fields. In this respect, as a lecturer at the Faculty of Theology he was breaking new ground and contributed to greater recognisability of this institution in public.

KEYWORDS: Bishop Gregorij Rožman (1883–1959), Faculty of Theology, Canon Law, Concordat, Church – State